

Η δημιουργικότητα στην εκπαίδευση : η περίπτωση του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού

Ευπραζία Βλαχοδήμου

Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.(Ν. 1566/1985, άρθρο 1).

Σ' αυτό το πλαίσιο ένας από τους στόχους που πρέπει να εκπληρωθεί είναι η βοήθεια στους μαθητές να αναπτύσσουν δημιουργική και κριτική σκέψη και αντίληψη συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και με την υπεύθυνη συμμετοχή τους να συντελούν αποφασιστικά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου και στην ανάπτυξη της πατρίδας μας.

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ), θεσμός που εισάγεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας με τον προαναφερόμενο νόμο (άρθρο 37) στοχεύει να βοηθήσει τους μαθητές στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές τους για την ομαλή ένταξή τους στην ευρύτερη κοινωνία. Έτσι, με τη διδασκαλία του ΣΕΠ, ο μαθητής προσπαθεί να σχηματίσει ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό του, ώστε να αξιοποιήσει το δυναμικό του κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην πορεία για προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη.

Στη διαδικασία εφαρμογής του Προγράμματος Σπουδών ΣΕΠ επιλέγονται ποικίλες μέθοδοι για την επίτευξη των γενικών και ειδικών στόχων. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των μεθόδων είναι ότι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρίσκεται ο μαθητής και ότι απαιτείται συνεργασία και συμμετοχή όλης της ομάδας μέσα στην τάξη, σε κλίμα ψυχολογικής άνεσης και αποδοχής του άλλου.(Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για το ΣΕΠ)

Ο καθηγητής στηρίζει και βοηθάει τους μαθητές στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους αποφάσεις, χωρίς να χειραγωγεί και να καθοδηγεί ο ίδιος. Εφαρμόζει μεθόδους που είναι κατάλληλες για την ηλικία, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα των μαθητών και τις ιδιαιτερότητες της κάθε

διδασκτικής ενότητας. Ιδιαίτερη σημασία έχει η εναλλαγή των μεθόδων και ο συνδυασμός τους, ώστε το μάθημα να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών, να βοηθούν την ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και της δημιουργικής έκφρασης.

Στο σχολικό πρόγραμμα ο ΣΕΠ με τον ιδιαίτερο συμβουλευτικό και ψυχοπαιδαγωγικό του χαρακτήρα δεν αξιολογείται με τον παραδοσιακό τρόπο της εξωτερικής αξιολόγησης.

Εντούτοις η ύπαρξη εσωτερικής αξιολόγησης, είτε με τη μορφή αυτοαξιολόγησης είτε με τη μορφή ετεροαξιολόγησης μέσα από μικρές ομάδες ή από όλη την τάξη, θεωρείται απαραίτητη για την ανατροφοδότηση του μαθητή. Τα μέσα που προτείνονται είναι ο ατομικός φάκελος δεξιοτήτων-portfolio και το ερευνητικό ημερολόγιο (Γκιάστας, Δημητρόπουλος, Ρέππα, & Τσέργας, 2008) και τελευταία και ο ηλεκτρονικός φάκελος δεξιοτήτων-eportfolio (ΕΟΠΠΕΠ, 2013), κ.α. προάγουν επίσης το δημιουργικό τρόπο σκέψης και φέρουν την προσωπική σφραγίδα του μαθητή.

Με την εργασία αυτή επιδιώκουμε να παρουσιάσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται το μάθημα του ΣΕΠ και μέσα από τα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε ομάδα μαθητών που συμμετείχαν στο μάθημα τη σχολική χρονιά 2012-2013 να τονίσουμε την ενθάρρυνση για την ανάπτυξη πλήθους δεξιοτήτων με προεξάρχουσα αυτή της δημιουργικότητας που συντελείται κατά την εφαρμογή του.

Η δημιουργικότητα στην εκπαίδευση : η περίπτωση του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού

Ευπραξία Βλαχοδήμου

Περίληψη

Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός με κατάλληλες μεθόδους προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών και βοηθά στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και της δημιουργικής έκφρασης.

Αυτό ενισχύεται και από μαθητές που συμμετείχαν τόσο στην εφαρμογή του όσο και σε σχετική έρευνα τη σχολική χρονιά 2012-2013 σε Γυμνάσιο της Λάρισας.

Abstract

The purpose of primary and secondary education is to promote the overall, harmonious and balanced development of the students' mental and psychosomatic potential, so that they become complete personalities and live creatively.

School Vocational Guidance, through the appropriate methodology, raises students' interest and contributes to the development of students' self-confidence and creativity.

This is also reinforced by students who participated in both the implementation of Vocational Guidance at school and a relevant research carried out during school year 2012-2013 at a High School of Larissa.

Εισαγωγή

Άρρηκτα δεμένη με την παρουσία του ανθρώπου και την εξελικτική του πορεία πάνω στη γη, η δημιουργικότητα αναφέρεται στα κείμενα τόσο των αρχαίων συγγραφέων όσο και των σύγχρονων θεωρητικών της ψυχολογίας και της παιδαγωγικής και των αντίστοιχων ερευνητών.

Η ανάπτυξη της δημιουργικότητας αποτελεί σκοπό για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας και προωθείται μέσα από τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών των μαθημάτων. «Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά», όπως ορίζεται στη σχετική νομοθεσία (Ν. 1566/1985, άρθρο 1). Σ' αυτό το πλαίσιο ένας από τους στόχους που πρέπει να εκπληρωθεί είναι η βοήθεια στους μαθητές να αναπτύσσουν δημιουργική και κριτική σκέψη και αντίληψη συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και με την υπεύθυνη συμμετοχή τους να συντελούν αποφασιστικά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου και στην ανάπτυξη της πατρίδας μας.

Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ), θεσμός που εισάγεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας με ειδικό άρθρο στον προαναφερόμενο νόμο (άρθρο 37) και προσαρμόζεται στις σύγχρονες ανάγκες των μαθητών και της αγοράς εργασίας με την εκπαιδευτική

μεταρρύθμιση του 1997 (Ν. 2525, άρθρο 10), στοχεύει να βοηθήσει τους μαθητές στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές τους για την ομαλή ένταξή τους στην ευρύτερη κοινωνία. Έτσι, με τη διδασκαλία του ΣΕΠ, ο μαθητής προσπαθεί να σχηματίσει ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό του, ώστε να αξιοποιήσει το δυναμικό του κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην πορεία για προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη. Ο ΣΕΠ με τους σκοπούς και στόχους που θέτει για την προετοιμασία των μαθητών για τη ενήλικη ζωή, με τις καινοτόμες μεθόδους που χρησιμοποιεί και τις μορφές αξιολόγησης που προτείνει συντελεί στην ανάπτυξη πλήθους δεξιοτήτων και κυρίως της δημιουργικότητας.

Εννοιολογικές διασαφήσεις

Δημιουργικότητα

Ως δημιουργικότητα ορίζεται η ικανότητα παραγωγής ενός νέου έργου ή μιας ιδέας με βάση τη φαντασία.

Ο Davis, κατά τους Σιούτα Ν., Ζημιανίτη Κ., Κουταλέλη Ε., Παναγοπούλου Έ., θεωρεί ότι «Υπάρχουν άπειροι ορισμοί και ιδέες για τη δημιουργικότητα, όσοι και οι άνθρωποι που έχουν γράψει τις ιδέες τους σ' ένα κομμάτι χαρτί».

Κατηγοριοποιώντας τις θέσεις που επικρατούν σχετικά με τη δημιουργικότητα, αναφέρουμε:

- Την παραδοσιακή άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι υπάρχει ένας αριθμός «ευφυών» ανθρώπων με εξαιρετικό ταλέντο ή κάποιες ξεχωριστές δεξιότητες που ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους και σύμφωνα με αυτήν η δημιουργικότητα δεν είναι η ίδια σε όλους τους ανθρώπους, άρα δεν καλλιεργείται.

- Τη σύγχρονη άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι το ταλέντο είναι κυρίως αποτέλεσμα εξάσκησης και σκληρής δουλειάς και όλα τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να φτάσουν σ' ένα βαθμό δημιουργικότητας και οι γνωστικές διεργασίες που ακολουθούνται στην ανάδειξη ιδεών δε διαφέρουν από τις καθημερινές και συνεπώς η δημιουργικότητα μπορεί να καλλιεργηθεί.

Όπως αναφέρει ο Παρασκευόπουλος (2004:5) δημιουργικότητα είναι η ικανότητα του ανθρώπινου νου να αναζητεί και να βρίσκει πολλές πρωτότυπες - καινοτόμες εναλλακτικές, για την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων, ιδέες - λύσεις.

Ο ίδιος εμπερικλείει τα κυριότερα πορίσματα των ερευνών για την ανθρώπινη δημιουργικότητα σαν αναπτυξιακή δραστηριότητα, στις παρακάτω κατηγορίες:

- Η δημιουργική σκέψη είναι καθολικό ανθρώπινο χαρακτηριστικό

- Η δημιουργική σκέψη μπορεί, με κατάλληλη άσκηση και αγωγή να αυξηθεί
- Στη δημιουργική παραγωγή, η ποσότητα εγκλείει την ποιότητα

Μέθοδοι διδασκαλίας και τεχνικές προαγωγής της δημιουργικότητας

Μέθοδοι διδασκαλίας που προάγουν τη δημιουργικότητα και μπορούν να εφαρμοστούν στην εκπαίδευση αναφέρονται και :

- Καταιγισμός ιδεών: βοηθά στην παραγωγή ιδεών, ενθαρρύνει τους διστακτικούς μαθητές και προσφέρει λύσεις
- Διάλογος και συζητήσεις: δυναμικό μέσο που δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να επιτυγχάνει τους στόχους του και στους μαθητές να διατυπώνουν τις απόψεις τους.
- Προσομοιώσεις, παιχνίδια, ρόλοι: δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύξουν μαθησιακές δυνατότητες και κοινωνικές δεξιότητες παράγοντας ιδέες αλλά και λύσεις.

Όσον αφορά δραστηριότητες προαγωγής της δημιουργικότητας, αναφέρονται ενδεικτικά:

- Συνέχιση ή ολοκλήρωση μιας ιστορίας
- Χρήση εικόνων
- Ερωτήσεις ανοικτού τύπου
- Ερωτήσεις που δέχονται πολλές απαντήσεις ή ερωτήσεις που εξάπτουν τη φαντασία των μαθητών
- Κατασκευή αφίσας, πόστερ, κλπ

Δημιουργικός εκπαιδευτικός

Δημιουργικός εκπαιδευτικός θεωρείται αυτός που:

- Υιοθετεί μεθόδους που προάγουν τη δημιουργικότητα και δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύξουν τη δημιουργική τους σκέψη.
- Δεν προσφέρει έτοιμες λύσεις, δίνει χρηστικές πληροφορίες που θα λειτουργήσουν σαν πηγές ή σαν εργαλεία για την επίλυση προβλημάτων ή την παραγωγή ιδεών.
- Ιχνηλατεί τη μεθοδολογική του παρέμβαση στηριζόμενος σε ευέλικτες διαδικασίες που του επιτρέπουν να αναπροσαρμόζει το μεθοδολογικό του πλαίσιο.
- Χρησιμοποιεί σύγχρονους τρόπους διδασκαλίας.
- Αξιοποιεί τη συνεργασία με την οικογένεια, στα πλαίσια ανταλλαγής πληροφοριών και προσδιορισμών αξόνων δράσης.

- Εντάσσει τις λάθος απαντήσεις στο πλαίσιο της ανατροφοδοτικής διαδικασίας και όχι στο πλαίσιο της απόρριψης ή της βαθμολόγησης.
- Είναι ο ίδιος δημιουργικός, αντιλαμβανόμενος και υιοθετώντας τη δημιουργικότητα ως μια ικανότητα δημιουργίας του νέου.

Αξιολόγηση της δημιουργικότητας

Ο Παρασκευόπουλος, κατά τους Σιούτα Ν., Ζημιανίτη Κ., Κουταλέλη Ε., Παναγοπούλου Έ., θεωρεί πως επειδή η δημιουργικότητα είναι από τη φύση της μια πολυδιάστατη νοητική διαδικασία που χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό πιθανών απαντήσεων οι οποίες διακρίνονται για την ευρηματικότητά τους, θα πρέπει να αξιολογείται στους επιμέρους τομείς με βάση τα κριτήρια:

- Ποσότητα ιδεών
- Διαφορετικά είδη ιδεών που προκύπτουν
- Σπανιότητα ιδεών.

Στη βιβλιογραφία αναφέρονται πολυάριθμες και ευέλικτες μέθοδοι που δίνουν τη δυνατότητα αξιολόγησης της δημιουργικότητας.

Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Πριν αναφερθούμε στην έννοια του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στις έννοιες της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού.

Ο σύνθετος όρος της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, όπως αναφέρει ο Κασσωτάκης (2004:54), είναι ένας ενιαίος θεσμός που έχει σκοπό τη στήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης και σταδιοδρομίας του ατόμου και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μίας κοινωνίας με τον καλύτερο τρόπο.

Δεν αποτελεί αυτοδύναμη επιστήμη, αντλεί στοιχεία από την ψυχολογία, την παιδαγωγική, την οικονομική κλπ και αυτό εξηγεί το γεγονός της ύπαρξης πολλών ορισμών στη διεθνή βιβλιογραφία (Δημητρόπουλος, 2004:24-25).

Ο όρος Συμβουλευτική υποδηλώνει την έννοια του «συνεξετάζω με κάποιον το πρόβλημά του και τον διευκολύνω στην αναζήτηση λύσης» και όχι την έννοια του «δίνω συμβουλές» (Δημητρόπουλος, 2005:20).

Επαγγελματικός Προσανατολισμός είναι η δραστηριότητα διαπαιδαγώγησης ή υποβοήθησης της επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου. Η προσέγγιση αυτή οδηγεί στη χρήση του σύνθετου όρου

Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός (Κασσωτάκης, 2004:52).

Ο όρος Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός αναφέρεται στην εφαρμογή του θεσμού Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο σχολείο και δηλώνει το σύνολο των υπηρεσιών που παρέχονται στους μαθητές με σκοπό αυτοί να βοηθηθούν στην επιλογή των κατάλληλων αποφάσεων για την εκπαιδευτική και επαγγελματική κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν, την είσοδο τους στην ενεργό ζωή και την προσαρμογή τους στις πιθανές μεταγενέστερες αλλαγές της επαγγελματικής δραστηριότητας (Κασσωτάκης, 2004:54).

Μεθοδολογία διδασκαλίας του ΣΕΠ

Η προσέγγιση και οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται καθορίζονται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, ΔΕΠΠΣ και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, ΑΠΣ (2003).

Για να επιτευχθούν οι γενικοί και ειδικοί στόχοι του ΣΕΠ επιλέγονται ποικίλες μέθοδοι. Κοινό χαρακτηριστικό όλων είναι ότι στο επίκεντρο βρίσκεται ο μαθητής με συνεργασία και συμμετοχή όλης της ομάδας σε κλίμα ψυχολογικής άνεσης και αποδοχής του άλλου.

Οι μέθοδοι που προτείνονται (Δημητρόπουλος, 2004:335-336, Κοσμίδου-Hardy, 2008:191-192, ΑΠΣ, 2003) στα πλαίσια του κριτικού αναπτυξιακού μοντέλου για το ΣΕΠ και τη Συμβουλευτική που εφαρμόζεται στη Γ τάξη Γυμνασίου και υποστηρίζεται από το σχολικό βιβλίο για τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή (Γκιάστας, Δημητρόπουλος, Ρέππα, Τσεργάς, 2008 και 2012) είναι:

- Συμπλήρωση ερωτηματολογίου: Για την προσέγγιση εννοιών που αφορούν τον εαυτό, τον κόσμο της εργασίας, την εκπαίδευση και την κατάρτιση και τη διευκόλυνση της συζήτησης που θα ακολουθήσει στην τάξη.
- Επεξεργασία πινάκων και διαγραμμάτων: Για αυτοπληροφόρηση και ανάπτυξη δεξιοτήτων ενεργού αναζήτησης και κριτικής ανάγνωσης των πληροφοριών.
- Συζήτηση σε ομάδες: Άρθρα, φωτογραφίες και κόμικς δίνουν αφορμή για συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ των μαθητών αλλά και ερέθισμα για προβληματισμό.
- Συζήτηση μαθητών ανά ζεύγη: Για προσέγγιση θεμάτων που αφορούν την προσωπικότητα.

- Μελέτη περιπτώσεων: Σύντομες εικονικές ιστορίες αποτελούν παραδείγματα που βοηθούν το μαθητή στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές του αποφάσεις.
- Εκφραστικές μέθοδοι: Για την ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και δημιουργικής έκφρασης μέσα από παίξιμο ρόλων, μίμηση καταστάσεων, δημιουργία σεναρίων με θέματα απασχόλησης, στερεοτυπικών αντιλήψεων κ.ά.
- Πρόσκληση ατόμων στην τάξη: Διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών και οι εμπειρίες μένουν στη μνήμη.
- Συνεργασία με φορείς της απασχόλησης και της εκπαίδευσης : Διευκολύνουν την κοινωνικοποίηση των μαθητών.
- Επισκέψεις σε χώρους σπουδών και εργασίας: διευκολύνουν τη μαθησιακή διαδικασία.
- Πραγματοποίηση μικρών ερευνών (projects): Για την καλλιέργεια ερευνητικών και κριτικών δεξιοτήτων.
- Οργάνωση σύνθετων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της σύνδεσης του σχολείου με την κοινότητα και το χώρο της απασχόλησης.

Οι μέθοδοι εναλλάσσονται και συνδυάζονται ώστε να προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών και να βοηθούν την ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και δημιουργικής έκφρασης. (Ασβεστάς, 2007:84).

Εφαρμόζεται η βιωματική μάθηση που δίνει έμφαση στην αυτενέργεια. Επιδιώκεται η ενεργός συμμετοχή στην ανακάλυψη της γνώσης, ώστε ο μαθητής «να μαθαίνει πώς να μαθαίνει» (Κασσωτάκης, 2006:215).

Η γνώση γίνεται κτήμα του μαθητή όχι θεωρητικά αλλά βιωματικά και τότε μπορούν να αλλάξουν οι στάσεις και οι συμπεριφορές και να αναπτυχθούν οι αξίες (Φιλίππου-Καραντάνα, 2010:43).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο ΣΕΠ

Ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει το ΣΕΠ θεωρείται συντονιστής-εμπνευστής της ομάδας και διευκολυντής της όλης διαδικασίας (Δημητρόπουλος, 2004:351). Δεν παραμένει θεατής των όσων συμβαίνουν στην τάξη, αλλά:

- Σχεδιάζει τις διαδικασίες μάθησης
- Διαμορφώνει κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα
- Προσπαθεί να αναπτύξει δεξιότητες επικοινωνίας με άτομα, ομάδες και φορείς
- Στηρίζει και βοηθάει τους μαθητές χωρίς να τους χειραγωγεί και να τους καθοδηγεί αυστηρά ο ίδιος

- Εφαρμόζει μεθόδους κατάλληλες για την ηλικία, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, και τις ιδιαιτερότητες της κάθε διδακτικής ενότητας.

Αξιολόγηση στο ΣΕΠ

Στο σχολικό πρόγραμμα ο ΣΕΠ με τον ιδιαίτερο συμβουλευτικό και ψυχοπαιδαγωγικό του χαρακτήρα δεν αξιολογείται με τον παραδοσιακό τρόπο της εξωτερικής αξιολόγησης.

Εντούτοις η ύπαρξη εσωτερικής αξιολόγησης, είτε με τη μορφή αυτοαξιολόγησης είτε με τη μορφή ετεροαξιολόγησης μέσα από μικρές ομάδες ή από όλη την τάξη, θεωρείται απαραίτητη για την ανατροφοδότηση του μαθητή (ΑΠΣ, 2003) και έχει σκοπό ο μαθητής να:

- Γνωρίσει τις βασικές πτυχές της προσωπικότητάς του.
- Ενθαρρυνθεί να αναδειξεί τα θετικά σημεία του εαυτού του με σκοπό την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης.
- Δραστηριοποιηθεί σε θέματα που αφορούν την πορεία της ζωής του.
- Ενθαρρυνθεί για συμμετοχή σε προγράμματα και ομαδικές εργασίες.
- Ασκηθεί στο να παρατηρεί, να επιλέγει, να συγκρίνει, να συνθέτει και να κρίνει τις επιδόσεις, τις δεξιότητες, τις δραστηριότητες, τις σχέσεις του, και με βάση αυτά να σχεδιάσει τα επόμενα βήματά του.
- Ασκηθεί στην αξιοποίηση των λαθών του, στην επιστροφή του σε προηγούμενα βήματα, όπου αυτό χρειάζεται, και στη διερεύνηση προηγούμενων πράξεων με σκοπό την άντληση εμπειρίας για το παρόν και το μέλλον του.
- Αντλήσει πληροφορίες για τον εαυτό του που θα τον βοηθήσουν να αποκτήσει πληρέστερη και πιο ρεαλιστική εικόνα για τον ίδιο, έτσι ώστε να πάρει ορθολογικές αποφάσεις για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές του.
- Αναπτύξει κριτική στάση απέναντι στις πράξεις και στις συμπεριφορές του και την προώθηση της εμπλοκής του στα θέματα που τον αφορούν ως υποκείμενο υπεύθυνο, που συμμετέχει στα πράγματα και το οποίο είναι σε θέση να αλλάξει την έκβασή τους

Μέσα που προτείνονται (ΑΠΣ, 2003) είναι:

- Φύλλα αξιολόγησης τα οποία ακολουθούν κάθε ενότητα.
- Ερευνητικό ημερολόγιο.
- Συζητήσεις σε μικρές ομάδες με τη βοήθεια του καθηγητή
- Ατομικός φάκελος δεξιοτήτων - portfolio τον οποίο ο μαθητής ενημερώνει με στοιχεία που αφορούν σε όλες τις πλευρές της

σχολικής του ζωής (επίδοση, δραστηριότητες, σχέσεις με τους συμμαθητές και με το προσωπικό του σχολείου κλπ.).

Επίσης προτείνεται και ο ηλεκτρονικός φάκελος δεξιοτήτων - eportfolio (Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, ΕΟΠΠΕΠ, 2013) που η συμπλήρωσή του προάγει επίσης το δημιουργικό τρόπο σκέψης και φέρει την προσωπική σφραγίδα του μαθητή ενώ γίνεται χρήση των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφοριών.

Συμπεράσματα

Η δημιουργικότητα για να αναπτυχθεί έχει ανάγκη από διδακτικές μεθόδους και τεχνικές που προβληματίζουν, κινητοποιούν το ενδιαφέρον, προκαλούν και οδηγούν το μαθητή σε διερεύνηση και ανακάλυψη λύσεων πρωτόγνωρων για τον ίδιο. Ο εκπαιδευτικός με την αναζήτηση μεθόδων διδασκαλίας όπου θα κυριαρχούν αλληλεπίδραση, συνεργασία, πρωτοβουλία, ενεργός συμμετοχή και όχι παθητικότητα και απομονωτισμός θα συμβάλει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο ΣΕΠ. Από τη φύση του ο θεσμός του ΣΕΠ εφαρμόζει μεθόδους και τεχνικές αντίστοιχες με αυτές της δημιουργικότητας, με σκοπό να συμβάλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή και να τον οδηγήσει στην ανακάλυψη της λύσης για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές του.

Η αξιολόγηση του μαθητή στο ΣΕΠ με εργαλεία εντελώς διαφορετικά από αυτά των υπόλοιπων σχολικών μαθημάτων γίνεται από μόνη της μια δημιουργική διαδικασία την οποία αυτόνομα ορίζει ο κάθε μαθητής.

Το ευχάριστο είναι ότι οι «ιδιαιτερότητες» που χαρακτηρίζουν το ΣΕΠ γίνονται αποδεκτές από τους μαθητές οι οποίοι αναγνωρίζουν την πολλαπλή χρησιμότητα του θεσμού και τη θετική συμβολή του στο μεταβατικό στάδιο που διανύουν, όπως φαίνεται στη μικρή έρευνα – μελέτη περίπτωσης που ακολουθεί.

Μεθοδολογία – Δείγμα της έρευνας

Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών σχετικά με το θεσμό του ΣΕΠ στη Γ τάξη Γυμνασίου ώστε να ανατροφοδοτηθεί ο εκπαιδευτικός και να τις λάβει υπόψη του στον επανασχεδιασμό του μαθήματος.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας ήταν:

- Οι απόψεις τους σχετικά με την εφαρμογή του ΣΕΠ.

- Αν θεωρούν ότι οι θεματικές που προσεγγίστηκαν κάλυπταν τα ενδιαφέροντά τους και ποια από αυτές περισσότερο.
- Αν θεωρούν ότι η μεθοδολογία και οι τεχνικές εφαρμογής του ΣΕΠ κινούσε το ενδιαφέρον τους και ποια από αυτές περισσότερο.
- Αν θεωρούν ότι ο ΣΕΠ συνετέλεσε στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ποιών.

Στην έρευνα πήραν μέρος οι 50 από τους 52 μαθητές ηλικίας 14 – 16 ετών που συμμετείχαν στην εφαρμογή του ΣΕΠ τη σχολική χρονιά 2012 – 2013 σε Γυμνάσιο της Λάρισας.

Το σχολείο ανήκει στα περιφερειακά σχολεία της πόλης και σε αυτό φοιτούν και μαθητές αλλοδαποί και μαθητές Ρομά.

Οι 2 μαθητές που δεν πήραν μέρος στην έρευνα ήταν μαθητές Ρομά που διέκοιαν τη φοίτησή τους λίγο πριν το τέλος της χρονιάς.

Από τους 50 μαθητές 2 ήταν αλλοδαποί και 2 Ρομά.

Ως προς το φύλο, η κατανομή ήταν 27 κορίτσια και 23 αγόρια.

Το εργαλείο της έρευνας ήταν ανώνυμο ερωτηματολόγιο που δόθηκε κατά τη διάρκεια της τελευταίας ωριαίας συνάντησης στα πλαίσια αξιολόγησης της εφαρμογής του ΣΕΠ και ανταλλαγής εντυπώσεων και εμπειριών.

Πρώτη ερώτηση «Είναι σημαντικός ο θεσμός του ΣΕΠ στο Γυμνάσιο;»

Απαντήσεις Συχνότητα Ποσοστό(%)

ΝΑΙ	44	88
ΟΧΙ	6	12

Δεύτερη ερώτηση «Γιατί θεωρείτε σημαντικό το θεσμό του ΣΕΠ στο Γυμνάσιο;» - Επιλογή μιας απάντησης

Απαντήσεις	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Συμβάλλει στη διερεύνηση του εαυτού	22	44%
Παρέχει έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση για σπουδές και επαγγέλματα	12	24%
Συμβάλλει στο σχεδιασμό της προσωπικής και επαγγελματικής ζωής	6	12%
Στηρίζει τους μαθητές κατά τη μετάβαση στο Λύκειο	4	8%

Τρίτη ερώτηση «Ποια από τις θεματικές που παρακολουθήσατε σας ενδιέφερε περισσότερο;» - Επιλογή μιας απάντησης

Απαντήσεις	Συχνότητα	Ποσοστά(%)
Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	5	10%
Ο κόσμος της εργασίας	9	18%
Ανακαλύπτω τον εαυτό μου	16	32%
Αντιλήψεις για τους συνανθρώπους	6	12%
Η πληροφόρηση στη ζωή μας	11	22%
Οι αποφάσεις στη ζωή μας	3	6%

Τέταρτη ερώτηση «Ποια από τις τεχνικές που εφαρμόσθηκαν σας προκάλεσε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για συμμετοχή;» - Επιλογή μιας απάντησης

Απαντήσεις	Συχνότητα	Ποσοστά(%)
Διάλεξη	0	0%
Οπτικοακουστικά μέσα	2	4%
Ομαδικές εργασίες	6	12%
Παιχνίδια ρόλων	12	24%
Επισκέψεις σε χώρους σπουδών/εργασίας	12	24%
Πρόσκληση επαγγελματιών στην τάξη	8	16%
Project	10	20%

Πέμπτη ερώτηση «Ποιες δεξιότητες αναπτύξατε στα πλαίσια της εφαρμογής του ΣΕΠ;» - Επιλογή μιας απάντησης

Απαντήσεις	Συχνότητα	Ποσοστά(%)
Προσωπικές δεξιότητες (αυτογνωσία, αυτομόρφωση, αυτοπαρουσίαση, κλπ)	14	28%
Κοινωνικές δεξιότητες (επικοινωνία, συνεργατικότητα, κλπ)	8	16%
Επαγγελματικές δεξιότητες (υπευθυνότητα, δημιουργικότητα, κλπ)	23	46%
Δεξιότητες χρήσης νέων τεχνολογιών	4	8%
Δεξιότητες αναζήτησης εργασίας	1	2%

Έκτη ερώτηση «Σε τι σας βοήθησε προσωπικά η εφαρμογή του ΣΕΠ» - Δώστε μέχρι 3 απαντήσεις

Απαντήσεις

Αναφέρουμε κάποιες από τις απαντήσεις με τα ίδια τα λόγια των μαθητών.
Κάποιες από αυτές (με *) παρουσιάστηκαν με συχνότητα ≥ 15

- Να πιστέψω στον εαυτό μου *
- Να αναζητώ σωστά πληροφορίες για σπουδές και επαγγέλματα
- Να έχω πολλές εναλλακτικές λύσεις *
- Να γίνω δημιουργικός *
- Να μην έχω στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα επαγγέλματα
- Να σέβομαι το διαφορετικό
- Να εκτιμήσω τις ικανότητες μου *
- Να βρω τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις μου
- Να μην ντρέπομαι να πω τη γνώμη μου
- Να μάθω να παίρνω αποφάσεις
- Να σκεφτώ για το μέλλον
- Να ασχοληθώ με το portfolio
- Να συμμετέχω σε όλα όσα γίνονται στην τάξη
- Να συνεργάζομαι

Συζήτηση αποτελεσμάτων

Η μελέτη των αποτελεσμάτων του δείγματος μας σε συνδυασμό με τις βιβλιογραφικές αναφορές που προαναφέραμε και έρευνες που διενεργήθηκαν σε εκπαιδευτικούς (Φωτιάδη, 2011) και γονείς (Έρευνα, 2011) μας δίνουν την ευκαιρία να αποτυπώσουμε τις απόψεις των μαθητών για το θεσμό του ΣΕΠ στο Γυμνάσιο.

Από τις απαντήσεις του συγκεκριμένου μικρού δείγματος διαπιστώνουμε την ύπαρξη σε μεγάλο βαθμό (88%) αναγνώρισης της σημαντικότητας του θεσμού στο Γυμνάσιο όπως αντίστοιχα υψηλά ήταν και τα ποσοστά που έδωσαν εκπαιδευτικοί και γονείς σε αντίστοιχα ερωτήματα στις προαναφερθείσες έρευνες

Ένα ποσοστό της τάξης του 44% αναφέρει ως σημαντική τη συμβολή του ΣΕΠ στη διερεύνηση του εαυτού. Η σχετική θεματική «Ανακαλύπτω τον εαυτό μου» προκάλεσε το ενδιαφέρον του 32% του δείγματος. Η διερεύνηση του εαυτού και η αντίστοιχη ενότητα «Ανακαλύπτω τον εαυτό μου» του σχολικού βιβλίου είναι ένας από τους πυλώνες του ΣΕΠ και μαζί με την κοινωνιογνωσία (πληροφόρηση), λήψη απόφασης και μετάβαση - που επίσης αναγνωρίζονται με μικρότερο βαθμό προτίμησης ως σημαντικά από τους μαθητές - επιδιώκουν την παροχή βοήθειας προκειμένου αυτοί να σχηματίσουν ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό τους, ώστε να αξιοποιήσουν το δυναμικό τους κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην

πορεία για προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη (ΔΕΙΠΣ, 2003).

Στο σύνολο τους οι μαθητές ευαισθητοποιήθηκαν από όλες τις μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για να προκληθεί το ενδιαφέρον τους για συμμετοχή. Απορρίπτουν (0% στη σχετική επιλογή) τη διάλεξη και προτιμούν μεθόδους που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή και βοηθούν την ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και δημιουργικής έκφρασης (Ασβεστάς, 2007:84) όπως δηλώνουν με τις απαντήσεις τους στην τέταρτη ερώτηση.

Αναγνωρίζουν δηλαδή ότι μέσα από τις δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν κατά την εφαρμογή του ΣΕΠ πέτυχαν την ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων (υπευθυνότητα, δημιουργικότητα, κλπ) (46%) και προσωπικών δεξιοτήτων (αυτογνωσία, αυτοπαρουσίαση, κλπ) (28%) όπως αναμενόταν από τη βιβλιογραφία σχετικά με τη βιωματική μάθηση που προτείνεται για το ΣΕΠ και τους στόχους της που είναι η προώθηση της προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης (Κοσμίδου – Hardy, 2008:9).

Στην τελευταία ερώτηση που τους έδινε τη δυνατότητα να εκφράσουν σε τι ακριβώς βοηθήθηκαν από το ΣΕΠ αναφέρονται με φθίνουσα σειρά στη δημιουργικότητα, τη δυνατότητα εξεύρεσης εναλλακτικών λύσεων, την αυτοπεποίθηση και αναγνώριση των ικανοτήτων τους.

Οι σκοποί και στόχοι της εκπαίδευσης και του ΣΕΠ επιτυγχάνονται μέσα από την εφαρμογή του θεσμού όπως ορίζει το κριτικό αναπτυξιακό μοντέλο (Κοσμίδου-Hardy, 1996) και υποστηρίζει το σχολικό βιβλίο. Οι μαθητές αποδέχονται τις υπηρεσίες που τους παρέχονται συμμετέχοντας ενεργά και αναγνωρίζοντας τη συμβολή του ΣΕΠ στην πορεία τους προς την ενηλικίωση.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, της ραγδαίας εξέλιξης των νέων τεχνολογιών, της μετάβασης στην «κοινωνία της γνώσης», των μετακινήσεων πληθυσμών, της διαμόρφωσης πολυπολιτισμικών κοινωνιών, της οικονομικής ύφεσης και της ανεργίας, της αύξησης ατόμων που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου και απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, των επιπτώσεων της ταχύτητας στην επικοινωνία ατόμων και ομάδων οι μαθητές μας έχουν ανάγκη το θεσμό του ΣΕΠ.

Μέσα από την ισχύουσα εκπαιδευτική νομοθεσία ο ΣΕΠ είτε με τη μορφή «μαθήματος» όπως παρουσιαζόταν στα υπάρχοντα Ωρολόγια Προγράμματα των Γυμνασίων, ΩΠΓ είτε με τη μορφή των «Βιωματικών Δράσεων – Συνθετικών Δημιουργικών Εργασιών – Project» από την σχολική χρονιά 2015 - 2016, (ΩΠΓ, 2013) πρέπει να υπάρχει στο σχολείο για να το

γεφυρώσει με την συνεχώς μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας και να προσφέρει δωρεάν τις απαιτούμενες υπηρεσίες στο μαθητή και την οικογένειά του.

Ο καθηγητής που υπηρετεί το θεσμό υποστηριζόμενος με συνεχή επιμόρφωση για να μπορεί να ανταποκριθεί στην ταχύτητα μεταβολής των παραμέτρων που επηρεάζουν τις επιλογές σπουδών και επαγγέλματος στο σύγχρονο ρευστό κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον και με δεδομένες την αγάπη και τη διάθεση για προσφορά στο κοινωνικό σύνολο έχει πολλά να δώσει ώστε ο κάθε μαθητής να βρει το χρόνο και το χώρο να σχεδιάσει τη δική του πορεία ζωής, να ανακαλύψει αυτά που θέλει, να αναπτύξει αυτά που είναι, να ζήσει δημιουργικά, να γίνει ευτυχισμένος άνθρωπος.

Βιβλιογραφικός πίνακας

- Ασβεστάς, Α., (Επιμ.), οδηγός Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Αθήνα, ΕΚΕΠ, 2007, 84.
- Γκιάστας, Ι., Δημητρόπουλος, Ε., Ρέππα, Ε., & Τσέργας, Ν. Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Γ΄ Γυμνασίου: Σχεδιάζοντας το επαγγελματικό μου μέλλον (Βιβλίο εκπαιδευτικού). Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2008.
- Γκιάστας, Ι., Δημητρόπουλος, Ε., Ρέππα, Ε., & Τσέργας, Ν. Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Γ΄ Γυμνασίου: Σχεδιάζοντας το επαγγελματικό μου μέλλον (Βιβλίο μαθητή). Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2012.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών ΣΕΠ και Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών
http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/19deppsaps_SEP.pdf (πρόσβ.: 20 Ιουνίου 2014) ή στο ΦΕΚ 304/ 13-3-2003, 4157 – 4161.
- Δημητρόπουλος, Ε. Συμβουλευτική – Προσανατολισμός. Τόμος Β΄: Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας. Αθήνα, Γρηγόρης, 2004, 24-25, 335-336, 351
- Δημητρόπουλος, Ε. Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία.. Τόμος Α΄(ε΄ έκδοση). Αθήνα, Γρηγόρης, 2005, 20.
- Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, ΕΟΠΠΕΠ, Πύλη εφήβων, Ατομικός φάκελος δεξιοτήτων, <http://www.eoppep.gr/teens/index.php/digital-folder> (πρόσβ.: 20 Ιουνίου 2014).
- Έρευνα κοινής γνώμης επί ζητημάτων λυκείου – λυκειακής εκπαίδευσης, Για το Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, GPO,2011,

- <http://blogs.sch.gr/isiglavas/files/2013/03/parousiashereunas1.pdf>
(πρόσβ: 25 Σεπτεμβρίου 2014)
- Κασσωτάκης, Μ., (Επιμ.), Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Θεωρία και Πράξη. Αθήνα, Τυπωθήτω, 2004, 43-59.
- Κασσωτάκης, Μ., Παιδαγωγικά και Εκπαιδευτικά ρεύματα από το 18ο αιώνα μέχρι σήμερα. Αθήνα, Αυτοέκδοση, 2006, 215.
- Κοσμίδου – Hardy, Χρ., Θεωρητικά ζητήματα για τη συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό. Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2008, 9, 191-192.
- Κοσμίδου – Hardy, Χρ., Ένα κριτικό αναπτυξιακό μοντέλο για τον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό, 1996,
<https://docs.google.com/file/d/0B8CDTKCKD9AVWldMeEI0V2ZteTA/edit?pli=1> (πρόσβ: 25 Σεπτεμβρίου 2014)
- Ν. 1566/1985, «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», άρθρο 1 και 37.
- Ν. 2525/1997, «Ενιαίο Λύκειο, Πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις», άρθρο 10.
- Παρασκευόπουλος, Ν., Δημιουργική σκέψη στο σχολείο και την οικογένεια. Αθήνα, Ιδιωτική έκδοση, 2004, 5.
- Σιούτας, Ν., Ζημιανίτης Κ., Κουταλέλη Ε., Παναγοπούλου Ε., Δημιουργική σκέψη – παραγωγή καινοτόμων και πρωτότυπων ιδεών. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ, 10, 26.
- Φιλίππου, Δ. & Καραντάνα, Π., Ιστορίες για να ονειρεύεσαι...Παιχνίδια για να μεγαλώνεις...Για εμπνέωση βιοματικών ομάδων προσωπικής ανάπτυξης. Αθήνα, Καστανιώτης, 2010, 43.
- Φωτιάδη, Μ., Στάσεις και απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη συμβολή διάφορων μορφών τέχνης και πολιτισμού στην εφαρμογή του ΣΕΠ, Αθήνα, 2011.
- Ωρολόγιο Πρόγραμμα Μαθημάτων Γυμνασίου, ΩΠΓ στο ΦΕΚ 2121/28-8-2013, 29474.

Ευπραξία Βλαχοδήμου

Υπεύθυνη Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού – Κέντρο Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π. Λάρισας)

Διεύθυνση εργασίας : Καλλιθέας 11 – 41222 - Λάρισα

Διεύθυνση κατοικίας : Ηρώων Πολυτεχνείου 43 – 41222 – Λάρισα
6974564061

vlachodi@sch.gr